

LEONARD ŁUKASZUK

POMOC NAUKOWO-TECHNICZNA ORAZ ROZWIJANIE I TRANSFER TECHNOLOGII MORSKICH WEDŁUG KONWENCJI NZ O PRAWIE MORZA Z 1982 R. I INNYCH REGULACJI

Autor najpierw szczegółowo analizuje zakres i formy unormowania zagadnień naukowo-technicznych w nowym prawie morza, tj. Konwencji NZ z Montego Bay z 1982 r. Jako istotną przyczynę przyjęcia w niej kompromisowych rozwiązań w tym zakresie wskazuje zaistniałe rozbieżności interesów państw wysokorozwiniętych i państw rozwijających się w czasie III Konferencji Prawa Morza.

W drugiej części artykułu omawia i komentuje zagadnienie ochrony praw do własności przemysłowej według zasad porozumienia TRIPS z 1994 r. ustalonych w czasie rundy GATT-WTO w Marakeszu. Autor w swych analizach uwzględnia także wybrane przepisy prawne Unii Europejskiej, modernizujące licencjonowanie transferu technologii oraz politykę UE wspierającą rozwój nauk o morzu i eksploatacji tzw. złóż głębokich.

Tak więc w treści artykułu zaprezentowano i uwypuklono nowe zagadnienia i nowe aspekty współpracy naukowo-technicznej i transferu technologii morskiej dotychczas w takim ujęciu nieanalizowane w polskim piśmiennictwie z zakresu prawa morza.

1. ZAKRES I FORMY UNORMOWANIA ZAGADNIENÍ NAUKOWO-TECHNICZNYCH W NOWYM PRAWIE MORZA

Zagadnienia nauki i techniki, a zwłaszcza pomocy naukowo-technicznej oraz rozwijania i transferu technologii, są dość szeroko zaznaczone w Konwencji NZ o prawie morza z 1982 r.¹ oraz w postanowieniach częściowo tę Konwencję

¹Zob. także: T. Skotarczyk, *Rozwój i transfer technologii morskiej w świetle Konwencji NZ o prawie morza*, Zeszyty Naukowe Akademii Rolniczej w Szczecinie, Nauki Społeczne i Ekonomiczne, 1984, nr 19; A. Klafkowski, *Pojęcie i znaczenie badań naukowych dla kodyfikacji prawa morza*,

korygujących w tym przedmiocie, zawartych w Porozumieniu Nowojorskim z 1994 r.

Uwzględniając w niniejszych rozważaniach także inne regulacje prawnomiędzynarodowe o istotnym znaczeniu dla gospodarki morskiej, autor stara się ukazać ich relacje z unormowaniami o pomocy naukowo-technicznej i transferze technologii morskiej w warunkach gospodarki rynkowej. Dotyczy to zwłaszcza korelacji tych materii z postanowieniami traktatów i porozumień o ochronie praw do własności przemysłowej (intelektualnej).

I chociaż w treści tej Konwencji brak wyraźnych odesłań do tych regulacji – to należy wskazać na wyrażoną w punkcie 1b rozdziału 5 Aneksu do wspomnianego Porozumienia zasadę skutecznej ochrony praw do własności intelektualnej przy nabywaniu technologii.

Aktualne zagadnienia dotyczące roli własności intelektualnej w rozwoju wynalazczości i technologii oraz ich transferu, według globalnego programu współpracy międzynarodowej z udziałem Światowej Organizacji Własności Intelektualnej (WIPO), omówiono obszernie w oficjalnym dokumencie tej organizacji², uwzględniając także problemy realizowania w praktyce przepisów traktatów i porozumień, w tym również TRIPS (Porozumienie w Sprawie Handlowych Aspektów Własności Intelektualnej).

Z kolei obowiązki państw we współpracy międzynarodowej na rzecz ochrony praw własności intelektualnej w świetle podstawowych konwencji, w tym zwłaszcza Konwencji Paryskiej z 1883 r. (z późn. zmianami) o ochronie własności przemysłowej oraz Porozumienia WTO-TRIPS z 1994 r., przedstawia syntetycznie W.R. Cornish³. Bierze on również pod uwagę współczesne wyzwania polityczne, technologiczne i aspekty ekonomiczne odnoszące się do własności intelektualnej, m.in. w obliczu działań monopolu. Prawa własności intelektualnej stały się bowiem obecnie „głównym narzędziem polityki ekonomicznej i ich przedmiotem” (W.R. Cornish, University of Cambridge)⁴.

Przegląd Stosunków Międzynarodowych, 1982, nr 1–3; A. Straburzyński, *Morskie badania naukowe*, Prawo Morskie, 1990, t. 4. Wcześniej zagadnienia te były badane w szerszym kontekście rewolucji naukowo-technicznej. Zob. *Scientific and technological revolution and the law of the sea*, (red. M. Frankowska), Instytut Nauk Prawnych PAN, Wrocław 1974.

²WIPO *Intellectual Property Handbook: Policy, Law and Use*, Genewa 2004. Zob. także K.E. Maskus, J.H. Reichman, *International public goods and transfer of technology under globalized intellectual property regime*, Cambridge University Press 2005; P. Drahos, R. Mayne (eds.), *Global intellectual property rights: knowledge, access and development*, New York 2002; P.J.J. Welfens (i inni), *Globalization, economic growth and innovation dynamics*, Berlin–Heidelberg 1999.

³W.R. Cornish, *Intellectual property: Patents, copyright, trade marks and allied rights*, 4th edition, Londyn 1999, s. 29–40. Por. także: L. Bently, B. Sherman, *Intellectual property law*, Oxford University Press, 2001, s. 4–9.

⁴Zob. także: R. Towse, R. Holzhauser (eds.), *The economics of intellectual property*, Abingdon 2002.

Technologie morskie wspomagają działalność morską w dziedzinie badań teoretycznych oraz eksploracji i eksploatacji zasobów morskich biologicznych i innych, ale mogą także szkodzić środowisku morskemu w sytuacji nieodpowiedniego ich stosowania. Dlatego też nie przypadkowo w Konwencji NZ o prawie morza zaakcentowano odpowiednio zagadnienia technologii najpierw w aspekcie ochrony i zachowania środowiska morskiego. I tak:

- W art. 196 ust. 1 Konwencji z 1982 r. postanowiono, że: „Państwa stosują wszelkie środki konieczne do zapobiegania, zmniejszania i kontroli zanieczyszczenia środowiska morskiego w następstwie powstałego stosowania technologii na obszarach będących pod ich jurysdykcją lub kontrolą, albo powstałego umyślnego lub przypadkowego wprowadzenia obcych lub nowych gatunków do określonej części środowiska morskiego, które może spowodować w nim znaczne i szkodliwe zmiany”.
- W art. 202 i 203 przewidziano pomoc naukową i techniczną dla państw rozwijających się oraz uprzywilejowane traktowanie tych państw – w celu ochrony i zachowania środowiska morskiego oraz zapobiegania, zmniejszania i kontroli zanieczyszczenia środowiska morskiego. Państwa bezpośrednio lub za pośrednictwem właściwych organizacji międzynarodowych mają udzielać pomocy m.in. w: szkoleniu ich personelu naukowego i technicznego, dostarczaniu im niezbędnego wyposażenia i urządzeń, zwiększaniu ich zdolności do wytwarzania takiego wyposażenia, przydziale odpowiednich funduszy i pomocy technicznej (art. 203) – a to wszystko niewątpliwie wiąże się także z rozwojem i transferem odpowiednich technologii.

Natomiast w części XIII Konwencji z 1982 r., dotyczącej morskich badań naukowych, nie określono bliżej zagadnienia rozwijania i transferu technologii. Przyjęto jednak zasady prowadzenia takich badań, określając także warunki techniczne, dotyczące instalacji lub wyposażenia naukowo-badawczego w środowisku morskim. W art. 258 mówi się o rozmieszczaniu i używaniu instalacji lub wyposażenia naukowo-badawczego wszelkiego typu w jakimkolwiek obszarze środowiska morskiego – co ma być dokonywane na takich samych warunkach, jakie konwencja ta przewiduje dla prowadzenia morskich badań naukowych w takim obszarze.

Dopiero w części XIV Konwencji z 1982 r. (art. 100–104 i art. 266–278) uregulowano kompleksowo zagadnienia rozwijania i przekazywania technologii morskich i niejako komplementarnie – także w części XI tejże konwencji w odniesieniu do tzw. Obszaru dna mórz i oceanów oraz ich podziemia, znajdujących się poza granicami jurysdykcji państw (art. 144).

Warto tu przypomnieć, że transfer technologii (techniki), mający kluczowe znaczenie w naszych rozważaniach w aspekcie prawnym, jest rozumiany jako kontrakt bądź porozumienie mogące zawierać elementy własności intelektualnej. W formie handlowej transfer technologii oznacza import maszyn i urządzeń, licencji, a także usług technicznych. Formy niehandlowe transferu

technologii obejmują publikacje naukowe i techniczne, szkolenia, seminaria, konferencje, a także badania patentowe. W obrocie międzynarodowym transfer licencji wyraża się w udzielaniu zezwoleń na korzystanie w innym kraju w określonym zakresie z danej wiedzy technicznej, łącznie z jej przekazaniem. Jest to precyzowane w umowach licencyjnych⁵.

Kompleks zagadnień prawnych, obejmujących „rozwijanie i przekazywanie technologii morskiej”, zawartych w części XIV Konwencji z 1982 r., został dość klarownie skonstruowany. Są to: ogólne zasady, podstawowe cele i środki służące ich osiągnięciu oraz współpraca międzynarodowa, jej formy organizacyjne i instytucjonalne.

Ogólne zasady określono jako:

- aktywne popieranie rozwijania i przekazywania wiedzy naukowej o morzu i technologii morskiej na sprawiedliwych i rozsądnych warunkach⁶;
- popieranie potencjału naukowo-technicznego państw potrzebujących pomocy w ich działalności w środowisku morskim, a zwłaszcza państw rozwijających się, państw śródlądowych i państw o niekorzystnym położeniu geograficznym;
- popieranie tworzenia dogodnych warunków gospodarczych i prawnych do przekazywania technologii morskiej na zasadach słuszności, dla dobra wszystkich zainteresowanych stron;
- uwzględnianie wszelkich prawnie uzasadnionych interesów, tj. m.in. praw i obowiązków posiadaczy, dostawców i odbiorców technologii morskiej.

Do podstawowych celów rozwijania i przekazywania technologii morskiej należą:

- nabywanie, ocena i upowszechnianie wiedzy w dziedzinie technologii morskiej;
- rozwijanie odpowiedniej technologii morskiej;
- rozwijanie niezbędnej infrastruktury technologicznej w celu ułatwienia przekazywania technologii;
- przygotowywanie edukacyjne odpowiednich zasobów ludzkich krajów rozwijających się i najmniej rozwiniętych;
- współpraca międzynarodowa na właściwym poziomie regionalnym, sub-regionalnym i dwustronnym.

⁵Zob. *Leksykon własności intelektualnej i przemysłowej* (red. A. Sze wc), Kraków 2003, s. 249. Zob. także: *Międzynarodowe przepływy gospodarcze. Nowe tendencje i próby regulacji* (red. L. Balcerowicz), Warszawa 1987; J. Maciejewicz, *Międzynarodowy przepływ technologii*, Warszawa 1987; *Transfer własności intelektualnej i przemysłowej* (red. T. Szyma nek), Warszawa 1988; V. Irish, *Intellectual property rights for engineers*, 2nd edition, Stevenage (UK) 2005, s. 158 – autor odwołuje się do regulacji Wspólnot i UE z 1970 i 2004 r. (Rozporządzenie 772/2004); J. Monkiewicz, *Międzynarodowy transfer wiedzy technicznej*, Warszawa 1981; Z. Wysocka, *Konkurencyjność w międzynarodowym i globalnym handlu technologiami*, Warszawa – Łódź 2001.

⁶Zob. także: J. Gilas, *Pojęcie sprawiedliwości w nowej konwencji o prawie morza*, Prawo Morskie, 1986, nr 1.

Natomiast środki służące osiągnięciu tych celów obejmują:

- tworzenie odpowiednich programów współpracy i pomocy technicznej dla rozwijania nauki o morzu, badań i eksploatacji zasobów morza;
- popieranie tworzenia dogodnych warunków do zawierania umów, kontraktów i podobnych układów – na słusznych i uzasadnionych warunkach;
- odbywanie konferencji, seminariów i sympozjów naukowych dotyczących polityki i metod przekazywania technologii morskiej;
- popieranie wymiany naukowców oraz ekspertów technicznych i innych;
- realizowanie projektów i popieranie różnych form współpracy międzynarodowej – dwustronnej i wielostronnej.

Nakreślone w części XIV Konwencji zakres i formy współpracy międzynarodowej zakładały, że będzie ona realizowana:

- w ramach istniejących programów dwustronnych, regionalnych i szerszych oraz rozszerzonych i nowych – z uwzględnieniem finansowania badań oceanu i jego zagospodarowywania;
- poprzez wytyczne, kryteria i standardy;
- poprzez koordynowanie programów międzynarodowych – regionalnych i globalnych z uwzględnieniem interesów i potrzeb państw rozwijających się, śródlądowych i tych o niekorzystnym położeniu geograficznym;
- poprzez współpracę z właściwymi organizacjami międzynarodowymi oraz z Międzynarodową Organizacją Dna Morskiego i jej Przedsiębiorstwem.

Zakładano też, że cele Międzynarodowej Organizacji Dna Morskiego w tym zakresie (art. 274) obejmują:

- zatrudnianie w celach szkoleniowych obywateli państw rozwijających się;
- udostępnianie dokumentacji technicznej;
- stosowanie przez Organizację środków ułatwiających otrzymywanie pomocy w dziedzinie technologii morskiej zwłaszcza przez państwa rozwijające się – włącznie z *know-how* i szkoleniem zawodowym;
- udzielanie pomocy w nabywaniu wyposażenia, maszyn, metod oraz innego technicznego *know-how*.

W zakresie przekazywania technologii, wcześniej w art. 144, odniesiono się w Konwencji z 1982 r. generalnie, niejako programowo, do tego zagadnienia, zakładając, że „Organizacja podejmie środki zgodnie z niniejszą konwencją: /a/ w celu zdobycia technologii i wiedzy naukowej dotyczącej działalności w Obszarze, i /b/ w celu popierania i zachęcania do przekazywania państwom rozwijającym się technologii i wiedzy naukowej, aby wszystkie państwa-strony z tego korzystały”.

Współpraca Organizacji i państw-stron konwencji na tym polu miała sprzyjać temu, aby jej Przedsiębiorstwo i wszystkie państwa-strony działające w Obszarze mogły osiągać korzyści. Zakładano, że podmioty te powinny inicjować i popierać: „/a/ programy przekazywania na rzecz Przedsiębiorstwa

i na rzecz państw rozwijających się technologii mających związek z działalnością w Obszarze, włączając w to, *inter alia*, ułatwienia w dostępie Przedsiębiorstwa i państw rozwijających się do odpowiedniej technologii na sprawiedliwych i rozsądnych warunkach; /b/ środki, których celem jest rozwój technologii przedsiębiorstwa i krajowej technologii państw rozwijających się, w szczególności w celu stworzenia personelowi Przedsiębiorstwa i specjalistom z państw rozwijających się możliwości szkolenia w zakresie wiedzy morskiej i technologii oraz ich pełnego uczestnictwa w działalności w Obszarze”.

W XIV części konwencji wiele uwagi poświęcono krajowym i regionalnym morskim ośrodkom naukowo-technicznym.

W art. 275 mówi się o tworzeniu i umacnianiu istniejących ośrodków krajowych w celu „pobudzania” (zachęcania), zwłaszcza państw nadbrzeżnych, rozwijających się, do prowadzenia morskich badań naukowych, m.in. w celu rozszerzenia krajowych możliwości wykorzystania i zachowania zasobów morskich w ich interesie ekonomicznym. Państwa, za pośrednictwem właściwych organizacji międzynarodowych i Międzynarodowej Organizacji Dna Morskiego, mają także udzielać odpowiedniego poparcia ułatwiającego tworzenie i umacnianie takich krajowych ośrodków, aby zapewnić nowoczesne warunki szkolenia, niezbędne wyposażenie, umiejętności praktyczne i *know-how* oraz ekspertów technicznych tym państwom, które mogą potrzebować takiej pomocy i prosić o jej udzielenie.

Tworzenie regionalnych morskich ośrodków naukowo-technicznych służy również podobnym celom. Ma pobudzać i przyspieszać prowadzenie, zwłaszcza w państwach rozwijających się, morskich badań naukowych oraz ułatwiać popieranie przekazywania technologii morskiej. Z ośrodkami tymi mają współpracować wszystkie państwa danego regionu, aby skuteczniej osiągać swe cele.

Funkcje ośrodków regionalnych obejmują m.in.:

- tworzenie programów szkolenia i kształcenia na wszystkich poziomach, uwzględniających różne aspekty morskich badań naukowo-technicznych, a w szczególności z dziedziny: biologii morskiej – z uwzględnieniem zachowania zasobów żywych mórz i gospodarowania nimi, oceanografii, hydrografii, inżynierii, badań geologicznych dna morskiego, technologii kopalnictwa i odsalania;
- badania z zakresu zarządzania;
- programy badawcze dotyczące ochrony i zachowania środowiska morskiego oraz zapobiegania, zmniejszania i kontroli zanieczyszczenia;
- organizowanie regionalnych konferencji, seminariów i sympozjów;
- uzyskiwanie i przetwarzanie danych i informacji w dziedzinie morskiej nauki i technologii;
- szybkie rozpowszechnianie w łatwo dostępnych publikacjach wyników morskich badań naukowo-technicznych;

- podawanie do wiadomości publicznej informacji o polityce poszczególnych państw w zakresie przekazywania technologii morskiej oraz systematyczne prowadzenie badań porównawczych dotyczących takiej polityki;
- „zbieranie i systematyzowanie” informacji o handlu technologiami oraz o kontraktach i innych umowach dotyczących patentów;
- współpracę techniczną z innymi państwami regionu.

Przewidziano także współpracę wzajemną organizacji międzynarodowych w dziedzinie rozwijania i przekazywania technologii morskiej oraz w zakresie morskich badań naukowych (art. 278).

W Aneksie III do Konwencji NZ o prawie morza z 1982 r., określającym „Podstawowe warunki poszukiwań, badań i eksploatacji” w odniesieniu do „Obszaru”, uregulowano m.in.:

- prawa do minerałów, które nabywa się dopiero w momencie ich wydobywania;
- zasady prowadzenia poszukiwań i ich warunki prawne określone następująco:
 - można je prowadzić dopiero po otrzymaniu od Międzynarodowej Organizacji Dna Morskiego pisemnego zobowiązania do przestrzegania Konwencji z 1982 r. oraz zasad, przepisów i procedur Organizacji,
 - poszukiwania mogą być prowadzone równolegle przez różne podmioty na danym obszarze dna morskiego;
- poszukiwania nie dają poszukiwaczowi żadnych praw do zasobów, ale może on wydobyć uzasadnioną ilość minerałów w postaci próbek.

W aneksie tym określono też główne zasady badania i eksploatacji (art. 3) kwalifikacje wnioskodawców (art. 4), przekazywanie technologii (art. 5 dotyczący tego zagadnienia⁷ został wyłączony na mocy Porozumienia Nowojorskiego z 1994 r.) oraz „wyłączne prawo do badań i eksploatacji” (art. 16).

Plany pracy w Obszarze, zgłaszane przez różne podmioty, w tym przez Przedsiębiorstwo, zatwierdza Organizacja, która przyznaje wykonawcy wyłączne prawo do badań i eksploatacji określonych kategorii zasobów na obszarze wskazanym w planie pracy. Mogą to być także tylko etapy badań. Po zatwierdzeniu przez organizację każdy plan pracy – z wyjątkiem tych przedstawionych przez Przedsiębiorstwo – uzyskuje formę kontraktu zawartego między Organizacją i wnioskodawcą lub wnioskodawcami (art. 3 ust. 5). Wnioskodawca, odpowiadający określonym standardom kwalifikacyjnym, powinien posiadać poręczenie od państwa-strony Konwencji NZ o prawie morza z 1982 r., tj. państwa, którego jest obywatelem, chyba że ma on więcej niż jedną przynależność, jak w wypadku spółki lub konsorcjum jednostek z różnych państw, a wówczas wszystkie zainteresowane państwa-strony udzielają poręczenia

⁷Zob. J. Symonides, *The new law of the sea*, Warszawa 1988, s. 268, 278.

w odniesieniu do wniosku, lub chyba że wnioskodawca podlega skutecznej kontroli innego państwa-strony tej konwencji lub jego obywateli, w której to sytuacji obydwaj państwa-strony udzielają poręczenia w odniesieniu do wniosku. Państwo lub państwa poręczające ponoszą odpowiedzialność za zapewnienie, w ramach swych systemów prawnych, aby kontrahent, za którego poręczono, prowadził działalność w Obszarze zgodnie z warunkami kontraktu i jego zobowiązaniami wynikającymi z art. 139 konwencji NZ o prawie morza z 1982 r.

Zgodnie z art. 16. Aneksu III Organizacja może przyznać wykonawcy wyłączne prawo do badań i eksploatacji obszaru wskazanego w planie pracy i konkretnych kategorii zasobów, przez co wykonawca otrzymuje gwarancje stabilności kontraktu, zgodnie z art. 153 ust. 6 (część XI Konwencji NZ z 1982 r.).

W aspekcie przedstawionych ustaleń Konwencji bliższego komentarza wymaga zagadnienie transferu technologii morskiej⁸.

Konwencja NZ o prawie morza z 1982 r. nie określa bowiem w swej treści generalnie definicji technologii morskiej w odniesieniu do wszystkich dziedzin i kwestii z nią związanych. Ustanowiony w niej reżim prawny odnosi się w znacznej mierze także do technologii morskich i ich transferu, a sam termin „technologia” występuje w niej wielokrotnie.

Wśród rodzajów technologii morskich wyróżniane są w piśmiennictwie przeważnie te, które dotyczą wykorzystywania zasobów biologicznych oraz energetycznych mórz – takich jak przyływy i odpływy, różnice termiczne wód (OTEX), fale i prądy morskie, różnice zasolenia wód oraz ich biomasa. Technologie te są także związane z: pozyskiwaniem wody pitnej (desalinizacją), wykorzystywaniem mórz jako szlaków komunikacji, a również jako przestrzeni przemysłowej i mieszkalnej oraz z wykorzystywaniem zasobów mineralnych mórz i oceanów z ich dna oraz podziemia.

Rozbieżności interesów państw rozwiniętych i państw rozwijających się, jakie wystąpiły w czasie prac Trzeciej Konferencji Prawa Morza (UNCLOS III), nie sprzyjały także doprecyzowaniu i szerszemu ujęciu definicji technologii niż to, które zawarte jest w art. 5 ust. 8 Aneksu III do Konwencji NZ z 1982 r., dotyczącego działań w Obszarze: „Dla celów niniejszego artykułu, »technologia« oznacza wyspecjalizowane wyposażenie i techniczne know how, łącznie z podręcznikami, projektami, instrukcjami dotyczącymi eksploatacji, szkoleniem, doradztwem technicznym i pomocą, koniecznymi dla montażu, konserwacji i obsługi sprawnego działania systemu, a także prawo do wykorzystywania tych elementów w takim celu bez prawa wyłączności”.

⁸Zob. także, J. Symonides, *Nowe prawo morza*, Warszawa 1986; M.H. Koziński, *Morskie prawo publiczne*, Gdynia 2003; R.R. Churchill, *The law of the sea*, Manchester 1985; V.D. Degan, *Medunarodno pravo mora – u miru i u oružanim sukunima*, Rijeka 2002; M. Kreca, *Pravo mora*, Beograd 1990; Ch.H. Peters, *Innere Gewässer im neuen Seerecht: Aspekte der fortschreitenden Entwicklung im Staats-, Europa- und Völkerrecht*, Tybinga 1999.

W sytuacji kiedy zgodnie z art. 318 Konwencji (status aneksów): „Aneksy stanowią integralną część niniejszej konwencji (...)”, można by przyjąć, że przytoczona definicja technologii w art. 5, ust. 8 Aneksu III ma także szersze znaczenie. Może przemawiać za tym również aspekt natury materialnej znaczenia technologii dla urzeczywistniania szczytnych celów Konwencji wyrażonych w jej preambule, takich jak: „sprawiedliwość i postęp” czy sprawiedliwe i efektywne wykorzystanie zasobów mórz i oceanów, co wymaga odpowiedniego stosowania właściwych środków technicznych.

Konwencja zawiera dwa rodzaje przepisów dotyczących transferu technologii: przepisy natury ogólnej, odnoszące się do całego obszaru mórz i oceanów, oraz przepisy specjalistyczne dotyczące działalności w Obszarze.

Strony uczestniczące w transferze technologii morskich to: państwa i właściwe międzyrządowe organizacje międzynarodowe⁹ (art. 266 i 305) związane prawnie z Konwencją, którą podpisały i ratyfikowały, ale także i ewentualne inne podmioty, m.in. kierujące się wskazaniem Deklaracji Zgromadzenia Ogólnego NZ z 10.11.1975 r. (rezolucja 3384) o wykorzystaniu postępu naukowego i technicznego w interesie pokoju i dobrobytu ludzkości, oraz takie jak niektóre organizacje pozarządowe: *International Centre for Living Aquatic Resources Management* (Manilia) czy *Southern Asian Fisheries Development Center*.

W transferze technologii uczestniczą państwa, które nie posiadają odpowiednich technologii morskich, potrzebują takiej pomocy i żądają jej, oraz państwa posiadające odpowiednie technologie morskie – i to zarówno wysokorozwinięte, jak i inne, na przykład Indonezja i Peru, które dysponują zaawansowanymi technologiami akwakultury w hodowli ryb morskich. Z treści art. 266 ust. 2 i art. 269 lit. a wynika, że pomoc w rozwoju i transferze technologii obejmuje państwa rozwijające się, śródlądowe i mające morze o niekorzystnym położeniu geograficznym.

Bezpośrednimi podmiotami transferu technologii są państwa, które uczestniczą w całej dynamice tego procesu, a podmiotami niejako pośrednimi są przedsiębiorstwa oraz osoby fizyczne i prawne. W samym procesie transferu technologii można wyróżnić dwie główne fazy: w pierwszej – państwa zawierają stosowne porozumienia, co jest wyrazem ich woli politycznej i poparcia dla rozwoju technologicznego i społecznego; w drugiej – są zawierane umowy między przedsiębiorstwami jako osobami prawnymi. Pierwsze z nich stanowią swego rodzaju *umbrella agreements*, drugie zaś konkretyzują je, obejmując właściwy transfer technologii morskiej.

⁹Zob. L. Łukaszyk, *Aspekty prawne udziału organizacji międzynarodowych we współpracy dwustronnej i wielostronnej w świetle Konwencji NZ o prawie morza z 1982 roku*, *Revista Europea de Derecho de la Navegacion Maritima y Aeronautica*, Barcelona 2005, No 21–22/2005/, s. 3111–3116.

Sposoby transferu technologii, wyróżnione w art. 269 Konwencji, to:

- ustanowienie programu współpracy technicznej, zakładającego efektywny transfer technologii do państw potrzebujących pomocy;
- podpisywanie odpowiednio umów, porozumień i innych podobnych aktów prawnych;
- organizowanie konferencji, seminariów i sympozjów dotyczących zagadnień naukowo-technicznych z zakresu polityki i metod przekazywania technologii morskiej;
- popieranie wymiany ekspertów różnej rangi;
- inicjowanie projektów i popieranie wspólnych działań oraz różnych innych form współpracy zarówno wielostronnej, jak i dwustronnej.

Prawne formy transferu technologii zostały w treści Konwencji (część XIV, art. 269, ust. 6) ujęte bardzo ogólnie, o czym już sygnalizowano. Nieco bardziej szczegółowy jest art. 5 Aneksu III Konwencji, w którym wskazuje się m.in. na *joint venture* jako na pewną ramę transferu technologii morskiej w Obszarze w określonej prawem sytuacji (art. 153 ust. 2 /b/ Konwencji). Umowy typu *joint venture* były i są nadal popularne jako forma transferu technologii. Na przykład b. ZSRR podpisał z państwami rozwijającymi się ponad 200 tego rodzaju umów.

Zasady współpracy międzynarodowej dla rozwoju i transferu technologii morskiej, ujęte głównie w części XIV Konwencji, są nieco rozproszone, ale można je odpowiednio zrekonstruować jako w miarę spójny zbiór. Są one adresowane głównie do państw i właściwych organizacji międzynarodowych, ale obok stron Konwencji – co wynika z interpretacji art. 267, w opracowywaniu zasad ogólnych transferu technologii morskiej mogą także uczestniczyć organizacje międzynarodowe i inne podmioty międzynarodowe oraz państwa, niezwiązane formalnie z Konwencją.

Międzynarodowa współpraca obejmująca zagadnienia technologii morskiej to:

- współpraca *ratione personae* – między państwami i organizacjami międzynarodowymi;
- współpraca *ratione loci* – w płaszczyznach: globalnej, regionalnej, subregionalnej i dwustronnej;
- współpraca *ratione materiae* – jako przede wszystkim: opracowywanie nowych programów dla badań naukowych i transferu technologii, zwłaszcza w nowych dziedzinach, wspieranie finansowe badań i eksploatacji zasobów mórz i oceanów, z uwzględnieniem wymogów ochrony i zachowania środowiska morskiego oraz zasad zrównoważonego gospodarowania tymi zasobami.

2. PRZEKAZYWANIE TECHNOLOGII
I BADANIA NAUKOWE W OBSZARZE
A „RYNKOWE PODEJŚCIE DO GOSPODARKI”
– WEDŁUG POROZUMIENIA Z 1994 R.
W SPRAWIE IMPLEMENTACJI CZĘŚCI XI KONWENCJI
NARODÓW ZJEDNOCZONYCH O PRAWIE MORZA
ORAZ INNYCH REGULACJI I DOKTRYNY

Postanowienia Porozumienia Nowojorskiego z 28.07.1994 r. w sprawie implementacji części XI Konwencji NZ o prawie morza z dnia 10.12.1982 r. (załącznik do Dz.U. RP nr 59 poz. 543 z 20.05.2002 r.), w dołączonym do niego Aneksie stanowiącym jego integralną część, dotyczą m.in.: kosztów w odniesieniu do państw w zakresie badań i przekazywania technologii (rozdz. 1), funkcji Przedsiębiorstwa (rozdz. 2) oraz przekazywania technologii (rozdz. 5).

W preambule do tego Porozumienia: potwierdzono, że dna mórz i oceanów oraz ich podziemie, poza granicami jurysdykcji państwowej, jak również zasoby tego Obszaru stanowią wspólne dziedzictwo ludzkości; wyrażono troskę o „globalne środowisko naturalne” oraz odnotowano przemiany polityczne i ekonomiczne obejmujące „rynkowe podejście do gospodarki”, wpływające na implementację części XI wspomnianej konwencji.

W art. 2 Porozumienia ustanowiono integralny związek między tym Porozumieniem a częścią XI Konwencji, a w razie jakiegokolwiek niezgodności między nimi postanowienia Porozumienia „mają moc rozstrzygającą”.

W rozdziale 1 (pkt 1) Aneksu postanowiono, że państwa-strony Konwencji, zgodnie ze statusem prawnym Obszaru ustanowionym w części XI oraz w Porozumieniu, organizują i kontrolują działalność w Obszarze, w szczególności w celu zarządzania zasobami Obszaru – za pośrednictwem Międzynarodowej Organizacji Dna Morskiego. Organizacja ma, zgodnie z Konwencją, takie dodatkowe uprawnienia, jakich można się domniemywać i jakie są niezbędne do wykonywania tych uprawnień i funkcji w zakresie działalności w Obszarze.

Postanowiono też, że „w celu zmniejszenia kosztów dla państw-stron wszystkie organy oraz instytucje pomocnicze będą działać racjonalnie z punktu widzenia finansowego. (...)” (pkt 2).

W okresie między wejściem w życie Konwencji a zatwierdzeniem pierwszego eksploatacyjnego planu pracy Organizacja skupi się m.in. (pkt 5) na:

- monitorowaniu przestrzegania planów pracy w zakresie badań zatwierdzonych w formie kontraktów /c/;
- popieraniu i zachęcaniu do prowadzenia badań naukowych na morzu, dotyczących działalności w Obszarze, zbieraniu i rozpowszechnianiu dostępnych wyników takich badań i analiz, ze szczególnym uwzględnieniem badań dotyczących ekologicznych skutków działalności w Obszarze /h/;

- zdobywaniu wiedzy naukowej oraz monitorowaniu rozwoju technologii morskiej, mającej znaczenie dla działalności w Obszarze, w szczególności technologii dotyczącej ochrony i zachowania środowiska morskiego /i/;
- ocenie dostępnych danych dotyczących poszukiwań i badań /j/.

Określono także wymogi, jakie powinien spełniać wniosek o zatwierdzenie planu pracy w zakresie badań. Wnioski takie rozpatruje Rada Organizacji po otrzymaniu zalecenia Komisji Prawno-Technicznej i zatwierdza je w formie kontraktu (pkt 6). Plany pracy w zakresie badań powinny spełniać wymogi finansowe i techniczne, a także, w odniesieniu do podmiotów innych niż tzw. pionierski inwestor, wymagane są poświadczenia poręczające państwa lub państw, że wnioskodawca wydał sumę nie mniejszą niż 30 mln dolarów USA na przeprowadzenie badań oraz wydatkował nie mniej niż 10% tej sumy na lokalizację, pomiary oraz ocenę działki wymienionej w planie pracy. Także zatwierdzone plany pracy w formie kontraktu zawartego między Organizacją i zarejestrowanym pionierskim inwestorem są związane z określonymi opłatami, w odniesieniu do danej fazy badań. W pkt 6 /a/, /iii/ wymienia się opłatę w wysokości 250 tys. dolarów USA, stosownie do odpowiednich postanowień Rezolucji II oraz rozdziału 8 ust. 3 Aneksu określającego warunki finansowe kontraktów.

Do wniosku o zatwierdzenie planu pracy dołącza się ocenę potencjalnych skutków proponowanej działalności dla środowiska i opis programu badań oceanograficznych oraz ogólnych badań ekologicznych, zgodnie z zasadami, przepisami i procedurami przyjętymi przez Organizację (pkt 7). Wyznaczenie działki zarezerwowanej dla Organizacji następuje w połączeniu z zatwierdzeniem wniosku dotyczącego planu pracy w zakresie badań i eksploatacji.

Według postanowień Aneksu, do funkcji Przedsiębiorstwa – w dziedzinie badań, technologii i zarządzania – należy m.in.:

- ocena wyników prowadzonych badań naukowych morza w zakresie działalności w Obszarze, ze szczególnym uwzględnieniem badań dotyczących skutków ekologicznych takiej działalności;
- ocena dostępnych danych dotyczących poszukiwań i badań wraz z kryteriami dla takiej działalności; ocena rozwoju technologicznego dotyczącego działalności w Obszarze, a szczególnie technologii w zakresie ochrony i zachowania środowiska morskiego;
- ocena informacji i danych dotyczących obszarów zarezerwowanych dla Organizacji; ocena sposobów podejścia do wspólnych przedsięwzięć;
- zbieranie informacji o dostępności wykwalifikowanej siły roboczej;
- badanie opcji w zakresie polityki zarządzania w sferze administracyjnej Przedsiębiorstwa, na różnych etapach jego działalności.

Uregulowane w rozdziale 5 Aneksu „przekazywanie technologii” stanowi uzupełnienie postanowień art. 144 Konwencji do celów jej części XI i podlega następującym zasadom:

- Przedsiębiorstwo oraz państwa rozwijające się, pragnące uzyskać technologię wydobywania w obszarze głębokiego dna morskiego, będą ubiegać się o uzyskanie tej technologii na sprawiedliwych i rozsądnych warunkach handlowych na wolnym rynku lub przez wspólne przedsięwzięcia.
- W sytuacjach, kiedy Przedsiębiorstwo lub państwo rozwijające się nie są w stanie uzyskać technologii wydobywania w obszarze głębokiego dna morza, Organizacja może wezwać wszystkich lub niektórych kontrahentów oraz ich państwo lub państwa poręczające do współpracy z nią w ułatwianiu nabywania technologii wydobywania w takim obszarze morza przez Przedsiębiorstwo lub państwa ubiegające się o nabycie takiej technologii na sprawiedliwych i racjonalnych warunkach handlowych. Warunki te powinny być zgodne „ze skuteczną ochroną praw do własności intelektualnej”.

Państwa-strony Konwencji¹⁰ zobowiązują się w tym celu do pełnej i efektywnej współpracy z Organizacją oraz do zapewnienia, że kontrahenci, za których poręczają, będą w pełni współpracowali również z Organizacją.

Przyjęto także jako ogólną zasadę, że państwa-strony popierają międzynarodową współpracę techniczną i naukową w zakresie działalności w Obszarze, zarówno pomiędzy zainteresowanymi stronami, jak i przez rozwijanie programów szkoleń, pomocy technicznej oraz programów współpracy naukowej w dziedzinie nauk o morzu i technologii oraz w dziedzinie ochrony i zachowania środowiska morskiego.

Zagadnienia transferu technologii morskich należy rozpatrywać także w aspekcie systemu regulowania sporów międzynarodowych ukształtowanego w nowym prawie morza¹¹. Już w czasie trwania III Konferencji Prawa Morza uwidoczniły się sprzeczności interesów państw wysokorozwiniętych i państw rozwijających się w odniesieniu do transferu technologii związanych z górnictwem eksploatującym zasoby dna głębokomorskiego. Kraje rozwijające się optowały za tym, aby transfer ten był negocjowany oddzielnie w kontrakcie górnictwym. Kraje rozwinięte natomiast chciały uniknąć sytuacji, w której Organizacja mogłaby odłożyć zawarcie kontraktu na czas nieokreślony, tocząc rokowania w sprawie transferu technologii. Żądania krajów rozwijających się wpłynęły na określone sformułowanie w Konwencji przepisów prawa materialnego i tych dotyczących procedur rozwiązywania sporów, skłaniając się znacznie na korzyść Organizacji, potrzebującej niezbędnych technologii.

¹⁰ O roli państwa w międzynarodowych relacjach morskich zob. M.H. Koziński, *Role państwa w międzynarodowym obrocie gospodarczym, z uwzględnieniem stosunków morskich – aspekty prawne*, Wyższa Szkoła Morska, Gdynia 1999.

¹¹ Zob. N. Klein, *Dispute settlement in the UN Convention on the Law of the Sea*, Cambridge University Press 2005, s. 330–331.

Spory wynikłe w związku z przekazywaniem technologii byłyby rozwiązywane według procedur przymusowych, przewidzianych w części XI Konwencji z 1982 r. Natomiast spory dotyczące kontraktów z właścicielami technologii i różnych aspektów umów handlowych byłyby kierowane do obowiązkowego arbitrażu, zgodnie z *UNCITRAL Arbitration Rules*.

Przepisy o transferze technologii zostały – jak wiadomo – zasadniczo zmienione w Porozumieniu Nowojorskim z 1994 r. – i zamiast obligatoryjnego transferu technologii do Przedsiębiorstwa i państw rozwijających się, wprowadzono ogólny obowiązek współpracy, tak aby technologie te były przekazywane na uczciwych i rozsądnych warunkach handlowych na wolnym rynku lub poprzez *joint ventures*. Cel dostępu do technologii pozostawiono, ale środki do ich osiągnięcia zostały zdecydowanie osłabione.

Pomoc krajom rozwijającym się została obecnie ściśle powiązana ze współpracą naukowo-techniczną państw-stron Konwencji w formie szkoleń bądź oddzielnych programów. Zastąpiono mandat traktatowy do przekazywania technologii obowiązkiem współpracy, co w praktyce oznacza, że Międzynarodowa Organizacja Dna Morskiego ma mniej możliwości do wysuwania żądań kolidujących z interesami kompanii górniczych. Nawet wówczas gdy sprawa dotyczy rozwiązania sporu, standardy normatywne, jakie może zastosować Międzynarodowy Trybunał Prawa Morza lub jego izby, jak zauważa Natalie Klein, są obecnie mniej uciążliwe i nie wykraczają czasowo poza uczciwe i rozsądne terminy. Wymogi związane z transferem technologii zostały więc osłabione, zarówno pod względem rzeczowym, materialnym, jak i proceduralnym.

Przedstawione wyżej nowe ustalenia normatywne upoważniają do zasygnalizowania, także tytułem komentarza, nasuwających się spostrzeżeń ogólniejszej natury. Odnoszą się one zwłaszcza do rynkowych aspektów pomocy naukowej i technicznej oraz transferu technologii morskich w związku z działalnością w Obszarze.

Ostatnio bowiem przedmiotem badań są rola i funkcje prawa w aspekcie różnych sytuacji rynkowych. Dotyczy to głównie koncepcji rynku w interpretacjach prawniczych, a zwłaszcza pewnych „odniesień przekrojowych” (*intersection*) – prawa, rynków i kultury. Ukazywane są implikacje i wieloznaczność prawa w warunkach „społeczeństw rynkowych”. Stosowana jest niekiedy nowatorska reinterpretacja dominujących modeli prawa i gospodarki, uwzględniająca przekształcanie procesów rynkowych i wymiany w warunkach kreatywności, odkrywczości, a także relacji społecznych. Wyraża się to w krytycznym postrzeganiu prawa i jego funkcji oraz kwestii ekonomicznych i społecznych, ze skupieniem uwagi na zagadnieniach sprawiedliwości społecznej i równości, niekiedy na drodze skomplikowanych rozważań teoretycznych objaśniających rozumienie tych materii w odniesieniu do owego „rynku”¹².

¹² Zob. R. P. Malloy, *Law in a market. An introduction to market concepts in legal reasoning*, Cambridge University Press 2004.

Zasady i metody analiz normatywnych prawa i ekonomii są także przedstawiane porównawczo. W odniesieniu do prawa – badane są zjawiska innowacyjności w myśleniu prawniczym, czego wyrazem są procesy przechodzenia od reguł logiki formalnej do myślenia i interpretowania normatywnego. Przeciwstawia się w tym myśleniu dobro społeczne – tzw. filozofia moralna. Następuje też przechodzenie od filozofii politycznej do teorii gier. Nabiera ważności postrzeganie istoty i znaczenia dystrybucji dóbr (bogactw). Natomiast jako metody ekonomii wyróżniane są: modelowanie matematyczne, ocena zjawisk i symptomów niepewności, podstawowe teorie prawdopodobieństwa oraz statystyka¹³.

Dostrzega się także zarówno prawne, jak i ekonomiczne aspekty prawa własności intelektualnej. A własność ta dotyczy – jak wiadomo – wyłącznych praw m.in. do takich dóbr niematerialnych, jak wynalazki (patenty), prawa autorskie, symbole i znaki towarowe – po to, aby optymalnie wspomagać rozwój tych dóbr niematerialnych. Ekonomia zaś – jako nauka – dostarcza użytecznych narzędzi poznawczych do określania, które z norm prawnych są w danej dziedzinie najbardziej odpowiednie do osiągnięcia tych celów¹⁴.

Podejście takie można odnieść także do zagadnień prawnych i ekonomicznych związanych z transferem technologii morskich w warunkach gospodarki rynkowej, a zwłaszcza do skuteczności ochrony praw do własności intelektualnej, na co zwrócono uwagę w Aneksie do Porozumienia Nowojorskiego z 1994 r.

Także w systemie regulacji prawnych Unii Europejskiej ulega ostatnio modernizacji licencjonowanie własności intelektualnej¹⁵. Jest to związane z nowymi zasadami transferu technologii w następstwie wprowadzenia nowych uregulowań dotyczących konkurencji na tzw. jednolitym rynku. Regulacje te (*Technology Transfer Block Exemption Regulation*) weszły w życie 1.05.2004 r. jako wyraz głębokich przemian w charakterze podstaw licencjonowania technologii według prawa konkurencji Unii Europejskiej. Jest to traktowane jako „nowy paradygmat” w licencjonowaniu własności intelektualnej. Określono też zasady współpracy między podmiotami – jako uczestnikami-„konkurentami”.

Jak wiadomo, niektóre państwa członkowskie Unii Europejskiej są zaangażowane w działalność w Obszarze Wspólnoty Europejskiej, a później Unia Europejska – zwłaszcza od roku 1983 – przeznaczały znaczne fundusze na prace badawcze i rozwojowe, m.in. w zakresie nauk o morzach i oceanach oraz geologii głębokich złóż i technik poszukiwawczych. Badania te obejmowały

¹³Zob. Nicholas L. Georgepoulos, *Principle and methods of law and economics*, Cambridge University Press 2005.

¹⁴Zob. Roger D. Blair, Thomas F. Cotter, *Intellectual property. Economic and legal dimensions of rights and remedies*, Cambridge University Press 2005.

¹⁵S.D. Anderman, J. Kallaugher, *Technology transfer and the new EU competition rules. Intellectual property licensing after modernisation*, Oxford University Press 2006.

także procesy fizyczne, chemiczne i biologiczne zachodzące w morzach, opracowywanie modeli matematycznych służących lepszemu zagospodarowaniu środowiska morskiego. Popierano także prace naukowe na rzecz ochrony wybrzeży przed szkodami oraz tworzenia i doskonalenia technologii wspomagających szybszy rozwój nauk o morzu¹⁶.

Transfer technologii i nowe formy egzekwowania prawa własności intelektualnej realizowane „środkami granicznymi” (*border measures*) występują na gruncie prawa i praktyki Unii Europejskiej (Rozporządzenia UE z 2003 i 2004 r.) w celu zapobiegania naruszeniom prawa własności intelektualnej. Działaniami takimi, po raz pierwszy w historii, objęto 25 państw członkowskich Unii Europejskiej w celu zwalczania wszelkich naruszeń prawa własności intelektualnej¹⁷.

Transfer własności, w tym tej niematerialnej, jest także ostatnio przedmiotem analiz z pozycji prawa międzynarodowego prywatnego, kolizyjnego, m.in. na przykładzie regulacji angielskich i szkockich¹⁸, a także w ujęciu szerszym¹⁹.

Współcześnie zwraca się większą uwagę na to, jak innowacje technologiczne wspierają procesy innowacyjności w wielu dziedzinach przemysłu i gospodarki w szerszej pojętej skali²⁰. Sprzyja to osiąganiu większej wydajności, także w innych sferach działań „inżynierskich” i naukowych. Konieczne jest więc podejście wielo- oraz interdyscyplinarne przy badaniu zjawisk i czynników warunkujących rozwijanie innowacyjności, a więc i z udziałem nauk prawnych, także w różnych dziedzinach gospodarki morskiej. Technologie innowacyjne, postulowane i stosowane m.in. w morskich badaniach naukowych oraz w eksploracji i eksploatacji głębokiego dna morskiego, mogą wspomagać działania Międzynarodowej Organizacji Dna Morskiego i jej przedsiębiorstwa oraz innych podmiotów – „kontrahentów” zaangażowanych w Obszarze, bowiem „bez innowacji przedsiębiorstwa umierają”.

W tym też kontekście duże znaczenie ma stosowanie odpowiednich reguł prawnych, ekonomicznych i prakseologicznych zarządzania innowacjami w skali międzynarodowej, kształtowanie odpowiedniej strategii²¹. Odpowiednie ramy prawne do działań w tym zakresie stwarza niewątpliwie cały kompleks

¹⁶ Zob. P. Kalka, *Polityka badawczo-rozwojowa Wspólnot Europejskich*, Poznań 1997.

¹⁷ O. Vrins, M. Schneider (eds.), *Technology transfer and the new enforcement of intellectual property rights through border measures. Law and practice in the EU*, Oxford University Press 2005.

¹⁸ J. Carruthers, *The transfer of property in the conflict of laws. Choice of law rules in inter vivos transfer of property*, Oxford University Press 2005.

¹⁹ J. Basedow i in. (eds.), *Intellectual property and the conflict of laws*, Tybinga 2005. Zob. także J. Gilas, *Prawo międzynarodowe prywatne*, Warszawa 2002, s. 176–186.

²⁰ M. Dodgson, D. Gann, A. Salter, *Think, play, do. Innovation, technology and organization*, Oxford University Press 2005.

²¹ Por. M. Dodgson, *The management of technological invention. An international and strategic approach*, Oxford University Press 2000.

regulacji prawnych i organizacyjno-instytucjonalnych, określający także pewne „strategie”, przewidziany w Konwencji NZ o prawie morza z 1982 r. oraz w Porozumieniu Nowojorskim z 1994 r. – o czym wcześniej sygnalizowano.

Mogą tu mieć także zastosowanie „wielofunkcyjne badania” zarówno owych strategii, jak i procesów oraz wyników finansowych wykorzystywanych innowacji. W badaniach tych użyteczne mogą być również założenia teorii organizacji oraz ogólne reguły zarządzania i marketingu²², na co m.in. zwraca się uwagę w Aneksie do Porozumienia Nowojorskiego.

Nowe technologie wymagają odpowiednich zmian organizacyjnych i adaptacji, a to kształtuje oblicze danej firmy, jej innowacyjność.

Wielodyscyplinarne podejście w badaniu tych zagadnień pozwala ukazywać więzi między innowacjami, kompetencjami organizacyjnymi, „architekturą” organizacji, zespołami wykonawczymi oraz zmianami w zarządzaniu²³.

W Obszarze dna morskiego mogą działać na określonych warunkach m.in. firmy wielonarodowe. Co do swej istoty bywają one w literaturze krytycznie oceniane. Zarządzanie takimi firmami bywa „odmitologizowane”, bo nie są to podmioty zunifikowane i w pełni racjonalne pod względem ekonomicznym²⁴.

W transakcjach związanych z transferem technologii w Obszarze mogą uczestniczyć przedsiębiorstwa międzynarodowe²⁵, działające w ramach porozumień typu *joint venture*. Sama zaś domena „badań i rozwoju” (*Research and Development* – R&D) jest przeważnie w takiej sytuacji realizowana w państwie pochodzenia danego przedsiębiorstwa i raczej nie bywa „rozpraszana” w skali globalnej.

Kluczowe znaczenie w regulowaniu transferu technologii – także tych stosowanych w środowisku morskim – ma Porozumienie TRIPS z 1994 r., powstałe w wyniku rundy GATT w Marakeszu, powołującej Światową Organizację Handlu – WTO, a regulujące współpracę międzynarodową w zakresie handlowych aspektów własności intelektualnej (zob. DZ.U. z 1998 r., nr 32, poz. 143). Jak widać, występuje tu nieprzypadkowa zbieżność w czasie – rok 1994 – przyjęcia dwóch porozumień: Porozumienia Nowojorskiego i Porozumienia TRIPS. Obydwa optują za rynkowym podejściem do transferu technologii.

W postanowieniach ogólnych i zasadach podstawowych tego ostatniego Porozumienia rozwinięto postulat wyrażony w preambule, aby w celu ograniczenia

²²Zob. A. Afuah, *Innovation management 2/e. Strategies, implementation, and profits*, Oxford University Press 2003.

²³Zob. M. Tushman, P.C. Anderson (eds.), *Managing strategic innovation and change 2/e*, Oxford University Press 2004.

²⁴G. Morgan, P.H. Kritensen, R. Whitley (eds.), *The multilateral firm organizing across institutional and national divides*, Oxford University Press 2003.

²⁵Szerzej o przedsiębiorstwach międzynarodowych zob. A. Jarczewska-Romaniuk, *Przedsiębiorstwa międzynarodowe*, Bydgoszcz – Warszawa 2003.

wypaczeń i przeszkód w handlu międzynarodowym stworzyć nowe reguły i rygory dotyczące stosowania podstawowych zasad GATT z 1994 r. i odpowiednich porozumień międzynarodowych oraz konwencji dotyczących własności intelektualnej. Wśród deklarowanych celów Porozumienia TRIPS podkreślono m.in. rozwój technologii, umożliwienie tworzenia bazy technologicznej w krajach najmniej rozwiniętych (art. 66), na co zwrócono szczególną uwagę także w Konwencji NZ o prawie morza z 1982 r.

W art. 7 Porozumienia wyraźnie określono, że „Ochrona oraz dochodzenie i egzekwowanie praw własności intelektualnej powinny przyczyniać się do promowania innowacji technicznych oraz do transferu i upowszechniania technologii, ze wzajemną korzyścią dla producentów i użytkowników wiedzy technicznej (...)”.

Dochodzenie i egzekwowanie praw własności intelektualnej ma być osiągnięte dzięki stosowaniu procedur opartych na zasadach słuszności i sprawiedliwości (art. 42).

Współpraca międzynarodowa ma m.in. na celu wyeliminowanie międzynarodowego handlu towarami, które naruszają prawa własności intelektualnej (art. 69).

Porozumienie TRIPS ma „ustanawiać wzajemnie wspomagający się związek między WTO i Światową Organizacją Własności Intelektualnej (WIPO) oraz innymi odpowiednimi organizacjami międzynarodowymi” (z preambuły). W tym celu WTO i WIPO zawarły w 1995 r. stosowne porozumienie.

W Porozumieniu TRIPS w szerokim zakresie inkorporowano i zdominowano wszystkie poprzednie konwencje międzynarodowe o prawie własności intelektualnej. Tworzy ono ogólne, odpowiednio legitymowane prawnie podstawy ogólnoświatowej ochrony i egzekwowania tych praw. Stąd też TRIPS wywiera bezpośredni wpływ na obecną praktykę działania korporacji, rządów państw i konsumentów. Wprowadza także regulacje odnoszące się do spraw patentowych i transferu technologii²⁶. A więc dotyczy również domeny działań prowadzonych w Obszarze i niewątpliwie może wywierać wpływ na Międzynarodową Organizację Dna Morskiego, jej Przedsiębiorstwo oraz na inne podmioty.

Własność intelektualna stała się w dzisiejszych czasach najbardziej wpływowym i najbardziej kontrowersyjnym zagadnieniem w obecnym społeczeństwie opierającym się na wiedzy. Debaty nad własnością intelektualną obejmują także zagadnienia makroekonomiczne handlu zagranicznego, międzynarodowego transferu technologii, bezpośrednich inwestycji zagranicznych, a także swoiste „klimaty innowacji”, partnerstwo publiczno-prywatne, zasady konkurencji i procesy podejmowania decyzji. Istotną rolę w tej dziedzinie wyznaczono WTO i Porozumieniu TRIPS, co dotyczy zwłaszcza: handlu, inwestycji i polityki egzekwowania prawa.

²⁶Zob. Nuño Pires de Carvalho, *The TRIP regime of patent rights*, 2nd edition, The Hague 2004.

Podjęmowana krytyka Porozumienia TRIPS skupia uwagę na zagadnieniu: na ile prawo własności intelektualnej może wspierać handel, bezpośrednie inwestycje zagraniczne i licencje w krajach rozwijających się. Rozważane są także relacje: własność intelektualna – polityka – a skala neutralności w zarządzaniu strategicznym²⁷.

Zagadnienia te mogą mieć także pewne odniesienie do założeń i realizowania polityki w przekazywaniu technologii morskich na potrzeby działalności naukowej i produkcyjnej w Obszarze.

3. ZAKOŃCZENIE

Zagadnienia międzynarodowej pomocy naukowo-technicznej oraz rozwijania i transferu technologii morskiej, dotychczas w małym stopniu podejmowane w naukowym piśmiennictwie prawniczym, zasługują na uwagę z kilku istotnych powodów.

Zostały one po raz pierwszy uregulowane w międzynarodowym prawie morza i przybrały niejako modelowy kształt systemu współpracy wielu podmiotów w dość szeroko ujętej skali w nowym prawie morza dopiero u schyłku XX wieku. I nadal są dość powszechnie konfrontowane z działalnością praktyczną różnych podmiotów, zarówno w publicznoprawnym, jak i prywatnym współczesnym morskim obrocie międzynarodowym w wielu dziedzinach. Na podmioty te zostały nałożone w Konwencji NZ o prawie morza z 1982 r. określone obowiązki w zakresie rozwijania wzajemnej współpracy i podejmowania innych działań.

Zagadnienia te są zwłaszcza bardzo ściśle związane z morskimi badaniami naukowymi, zachowaniem i ochroną środowiska morskiego oraz z nową, pionierską dziedziną aktywności i międzynarodowej współpracy naukowo-technicznej i eksploatacyjnej w tzw. Obszarze głębokomorskiego dna pozostającego poza jurysdykcją państw.

Są one współcześnie niemal integralnie zespolone z nadal dynamicznie kształtującym się kompleksem traktatowych regulacji prawnych międzynarodowego obrotu gospodarczego i handlowego, związanych z ochroną praw do własności przemysłowej (intelektualnej), zwłaszcza w zakresie transferu technologii.

Zagadnienia te wymagają więc pogłębionych studiów prawno-porównawczych – z pozycji prawa międzynarodowego publicznego oraz prywatnego. Dotyczy to zarówno ogólnych zagadnień teoretycznych, jak i założeń

²⁷ Meir Perez Pugatch (ed.), *The intellectual property debate. Perspectives from law, economics and political economy*, Cheltenham 2006.

aksjologicznych normatywnych i prakseologicznych, przyjętego w Konwencji NZ z 1982 r. modelu rozwiązań prawnych. Należałoby też zbadać skuteczność tych regulacji w praktyce, m.in. uwzględniając przyjęte założenia strategiczne w samej Konwencji oraz w polityce morskiej państw i organizacji międzynarodowych.

SCIENTIFIC-TECHNICAL ASSISTANCE
AND THE DEVELOPMENT AND TRANSFER
OF MARINE TECHNOLOGY ACCORDING
TO THE UN CONVENTION ON MARITIME LAW
AND OTHER REGULATIONS
(Summary)

The author first analyzes in detail the range and form of normalizations of scientific-technical issues in the new maritime law known as the UN Convention of Montego Bay of 1982. A substantial impetus for the compromise solutions taken in this convention was the divergence of priorities between highly-developed and developing countries that occurred at the III Maritime Law Conference.

In the second section of the article, the author discusses and comments on issues of the protection of rights to industrial property according to the principles of the TRIPS accords determined at the Marrakesh round of the GATT-WTO. In his analysis, the author also takes into consideration selected aspects of European Union legislation, the modernizing licensing of transfer technology, and EU policy that supports marine research and the exploitation of the so-called "deep resources".

Thus, the article presents and emphasizes new aspects of maritime scientific-technical cooperation and transfer technology which had yet to be analyzed from this aspect in the Polish legal literature regarding maritime law.